

Alınış tarihi (Received): 22.04.2021
Kabul tarihi (Accepted): 16.06.2021

Çiftçilerin Kamu Sigortalarındaki Yeri ve Sigorta Uygulamaları Hakkında Bilgi ve Düşüncelerin Belirlenmesi (Tokat İli Örneği)

Nuray KIZILASLAN^{1,*}, Eda SOLMAZ², Halil KIZILASLAN¹

¹ Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, Tokat

² Sosyal Güvenlik İl Müdürlüğü, Tokat

*Sorumlu yazar: nuray.kizilaslan@gop.edu.tr

ÖZET: Tarım sektörü sosyal güvenlik sistemindeki yasalardan sınırlı bir biçimde yararlanmaktadır. Bu çalışmada, Tokat ilindeki çiftçilerin sosyal güvenlik sisteminden yararlanma durumları ve kamu sigortaları konusundaki bilgi ve düşünceleri araştırılmıştır. Araştırmada Tarım Bağ-Kura kayıtlı çiftçilerin oranı %87.6 iken, tarımda süresiz çalışanlar (Tarım SSK) kanununa kaydı olanların oranı %12.4'tür. Primlerini kendi ödeyen çiftçilerin %55.6'sının prim borcu bulunmaktadır. Khi-kare testine göre toplam aylık gelirleriyle prim borç durumları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Ancak primlerini düzenli ödeyip ödeyememeleri ve ayrıca ödedikleri primi yüksek bulup bulmamaları arasındaki ilişki anlamlıdır. Bu sonuçlara göre çiftçilerin aylık gelir artışına bağlı olarak primlerini düzenli ödeme oranı artmaktadır. Buradan araştırma bölgesindeki çiftçilerin yasada belirlenen sosyal güvenlik prim tutarını çok buldukları ve ödeyecek güçte olmadıkları görülmüştür. Aylık gelirine göre primleri yüksek bulanların oranı %42.9, ödenemeyen prim borçlarından dolayı sağlıktan faydalanamayanların oranı %32.5'dir. Devletin uyguladığı sosyal güvenlik politikalarından memnun olanların oranı %69.2'dir. Devlet tarafından prim ödeme kolaylığı, esnek ödeme zamanı, prim ödeme dönemi farklılıkları gibi alternatif çözümler üretilmesi primlerini düzenli yatıramayan çiftçilerin mağduriyetine bir önlem olarak düşünülebilir.

Anahtar kelimeler- Sosyal güvenlik, tarım sektörü, prim, kamu sigortası

The Place of Farmers in Public Insurance and Determining Information and Opinions About Their Insurance Practices (Tokat Province Example)

ABSTRACT: The agricultural sector benefits in a limited way from laws in the social security system. In this study, farmers' benefiting from social security system and their knowledge and thoughts on public insurances in Tokat province were investigated. In the research, the rate of farmers registered in Agriculture Bağ-Kura is 87.6%, while the rate of those who are registered in the Agriculture Social Security Law (Agricultural SSK) law is 12.4%. 55.6% of the farmers who pay their premiums themselves have premium debt. According to the chi-square test, there was no significant relationship between total monthly income and premium debt status. However, the relationship between whether they can pay their premiums regularly and also whether they find the premium they pay high or not is significant. According to these results, the rate of regular payment of premiums increases depending on the monthly income increase of the farmers. From here, it was seen that the farmers in the research area found the social security premium amount determined in the law a lot and were not strong enough to pay. The rate of those who find premiums higher than their monthly income is 42.9%, and the rate of those who cannot benefit from healthcare due to unpaid premium debts is 32.5%. The rate of those who are satisfied with the social security policies implemented by the state is 69.2%. The creation of alternative solutions by the state such as ease of premium payment, flexible payment time, premium payment period differences can be considered as a precaution for the farmers who cannot pay their premiums regularly.

Keywords- Social security, agricultural sector, premium, public insurance

1. Giriş

İnsanlar kendilerini tehdit eden tehlikelerden korunmak amacıyla var oluşlarından itibaren bireysel ve toplu olarak önlemler almaya çalışmışlar ve az da olsa başarı sağlamışlardır. Ancak yeni teknolojiler ve buluşlar ortaya çıktıkça insanın karşı karşıya kaldığı tehlikeler değişim göstermiş ve alınan önlemler de etkisini yitirmeye başlamıştır (Şenocak, 2009). Bu anlamda sosyal güvenlik, toplumun tüm bireylerinin sosyal risklere karşı korunması amacıyla gerekli önlemlerin alınması ve doğabilecek zararların karşılanması amacıyla ortaya çıkan bir olgudur.

Yoksulluk, beslenme bozukluğuna, hastalıkların sıklaşmasına, bireyin gelirinin çoğunu tedaviye ayırmasına, çalışma gücünün azalmasına, gelir azalmasına yol açmaktadır. (Kızılaslan, 2016). Toplumlarda bireyler buldukları ortamın güven ve huzurunu sağlamak amacıyla birtakım tedbirler almaktadır. Alınan bireysel tedbirlerin yetersizliği ve sınırlı oluşu karşı karşıya kalınan tehlikelere karşı bireyi ekonomik ve sosyal savunmasız bırakabilir. Bireysel olarak çeşitli önlemler alınmasına rağmen bu durum tamamen bertaraf edilememiş, gelecekte emin olma ihtiyacının giderilebilmesi noktasında devletin yardımlaşma, dayanışma olgusunu kurumsallaştırması fikri egemen olmuştur. Kişilerin karşılaşacağı gerek geçici gerekse sürekli nitelikteki risklerin bertaraf edilebilmesi ve güvence altına alınması amacıyla, devletin de devreye girmesiyle sosyal güvenlik koruması altında birtakım güvenceler öngörülmüştür (Başpınar, 2014).

Sosyal güvenliğin bir sistem olarak var olması, insan hakkı ve devlet görevi olmasından kaynaklanmaktadır. İdarenin dışında ortaya çıkan zararlardan vatandaşların korunması, azami çalışma gücüne sahip olabilmeleri ve insanın değerine yakışır düzeyde asgari gelir garantisi elde edebilmeleri ihtiyacı, sosyal güvenliğin bir sistem olması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu sistem, vatandaşlara gelir garantisi sağlayan kurumların bir araya gelmesi ve kamu sosyal güvenlik harcamaları ile oluşmaktadır (Bilgin, 2014).

Dünya devletlerine bakıldığında sosyal güvenliğin tarihsel gelişimi içerisinde sanayi inkılabıyla beraber, ilk olarak işçilere sosyal güvenlik hakkının verildiği ve zamanla yapılan reformlara göre bu sistemin içerisine toplumdaki diğer zümrelerin de katılımının sağlandığı ama tarım kesiminin uzun yıllar boyunca bu haktan mahrum kaldığı görülmektedir. Türkiye’de de devletin sağladığı sosyal sigorta sisteminden kırsal kesimin yeterince yararlanamadığı belirtilmektedir (Karadeniz, 2006).

Türkiye’de 1965 yılında Sosyal Sigortalar Kanunu’nun faaliyete geçmesiyle beraber Kendi Adına ve Namına Çalışanlar 02.09.1971 tarihli ve 1479 sayılı Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar, Sosyal Sigortalar Kurumu (Bağ-Kur) Kanunu ile kurulan Bağ-Kur’a, yine 17.10.1983 tarih ve 2926 sayılı Tarımda Kendi Ad ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar kanununa dahil edilmişlerdir. Tarım İşçileri ise 4792 sayılı Kanun ile Sosyal Sigortalar Kurumu’na 17.10.1983 tarihinde kabul edilen 2925 sayılı Kanun ile dahil edilmişlerdir. Son olarak sosyal güvenlik reformuyla üç büyük kurum (Emekli Sandığı, Bağ-Kur ve SSK) birleştirilip tek çatı altında toplanmış ve tüm Türkiye’yi kapsayan 31.05.2006 tarihinde 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu kabul edilmiştir (Anonim, 2018a). Bu kanun 01.10.2008 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Türkiye tarım işletmelerinin hemen tamamı orta ve küçük işletmelerdir Küçük işletmelerin belirsizlik ve risklere karşı dayanma gücü, genellikle zayıftır. Ayrıca bu işletmelerin çoğunun aile geçimi ve yatırımlar için yeter geliri sağlama yönünden de yetersiz olduğu

bilinmektedir (Kızılaslan ve ark., 1994). Kırsal kesimde yaşayanlar genellikle tarımda çalışırlar. Geniş bir nüfus kitlesinin içinde bulunduğu bu kesimin toplum kalkınması açısından bir gösterge oluşturan sosyal güvenlik konusunda ihmali düşünülemez. Tarımda çalışanların farklı statüleri ve elde edilen ürünlerin çeşitliliğinden kaynaklanan çalışma koşulları, sosyal güvenlik sorununun çözümünü güçleştirmektedir. Ülkemizde sosyal güvenliğin yalnızca bir “tazmin” mekanizması olarak görülmesi, özellikle koruyucu hizmet sunumunun bu kapsamda düşünülmemesi, tarımda çalışanların sistemi daha düşük oranda sahiplenmesine neden olmaktadır. Bunun nedenleri konusunda değişik görüşler olmakla birlikte, en çok kabul göreni: “tarım kesiminde aile geleneklerinin büyük rol oynaması, üretim birimlerinin küçük ve dağınık olması” ile açıklanandır (Gülçubuk ve ark., 2005). Tarımda yaşayan çiftçilerle etkin iletişim sağlanamaması, çiftçi ihtiyaçlarına yönelik programların oluşturulamaması dolayısıyla tarımda bilginin tam olarak kullanılmaması ve iletişimdeki sorunlar (Kızılaslan, 2006) sosyal sigorta konusunda da bilgi eksikliğini ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu konuda yapılacak yayım eğitimlerine sosyal sigorta konusunun da eklenerek çiftçinin karar alma süreçlerine de katılımının sağlanması (Kızılaslan ve Kızılaslan, 2007) bilinçlenme noktasında önemli bir aşamanın kaydedilmesine yardımcı olacaktır.

Bu çalışmada Tokat ilindeki çiftçilerin kamu sigortaları konusundaki bilgi ve düşünceleri araştırılmış, çiftçilerin sosyo-ekonomik ve demografik durumu belirlenmiştir. Ayrıca çiftçilerin sigorta uygulamaları konusundaki düşünceleri, sigorta hizmetlerinden yararlanma durumları araştırılmıştır.

2. Materyal ve Yöntem

Bu çalışmanın ana materyalini, Tokat ilindeki çiftçiden anket yoluyla elde edilen veriler oluşturmuştur. Bu aşamada öncelikle Tokat ili merkez ilçe ve bağlı köylerdeki tarımla uğraşan toplam sigortalı sayısı tespit edilmiştir. Bunun için Sosyal Güvenlik Kurumu istatistik verileri baz alınmıştır. Buna göre 52119 sigortalı kişi bulunmaktadır (Anonim, 2018b). Yapılan örneklemede anket yapılacak örnek hacminin belirlenmesinde aşağıdaki formül kullanılmıştır (Anonim,2018c).

$$n = \frac{N \cdot t^2 \cdot p \cdot q}{d^2 \cdot (N-1) + t^2 \cdot p \cdot q}$$

Burada;

n; örnekleme alınacak birey sayısı

N; kitledeki toplam birey sayısı

p; araştırılan olayın görülme sıklığı (olasılığı)

q; araştırılan olayın görülmemesi sıklığı (olasılığı)

t; belirli serbestlik derecesinde ve saptanan yanılma düzeyinde t tablosundan bulunan teorik değer.

d; kabul edilebilir hatayı ifade eder.

Bulunan “n” (örnek hacmi) değeri 384 kişi olarak hesaplanmış ancak yapılan görüşmeler neticesinde gönüllü olarak katılan 250 kişiye ulaşılabilmektedir.

Elde edilen verilerle yüzde hesaplamaları yapılmış ve bazı faktörler arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amacıyla Khi-kare testinden yararlanılmıştır.

3. Araştırma Bulguları

3.1. Çiftçilerin Bazı Sosyo-Ekonomik Faktörleri

3.1.1. Cinsiyet

Çalışmada araştırma bölgesindeki çiftçilerin cinsiyet dağılımı Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Cinsiyet dağılımı

Table 1. Gender distribution

Cinsiyet	Çiftçi sayısı	Oran (%)
Erkek	230	92.00
Kadın	20	8.00
Toplam	250	100.00

Anket yapılan çiftçilerin cinsiyetlerine bakıldığında %92’si erkek, %8’i ise kadındır. Anket çalışmasına katılan sigortalı olan erkek çiftçi sayısının yüksek olduğu, kadın çiftçi sayısının oldukça düşük oranda olduğu söylenebilir. Bunun temel nedeni ise tarımla uğraşan kadınların kayıt dışı çalışmalarıdır.

3.1.2. Yaş

Çiftçilerin yaşları itibariyle incelenmesi yaş ile diğer nitelikler arasındaki ilişkilerin ortaya çıkarılması açısından önemlidir. Çalışmada araştırma bölgesindeki çiftçilerin yaş gruplarına göre dağılımı Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Yaş dağılımı

Table 2. Age distribution

Yaş grupları	Çiftçi sayısı	Oran (%)
18-49	131	52.4
50-64	92	36.8
65-90	27	10.08
Toplam	250	100.00

Anket yapılan çiftçilerin yaş grupları itibariyle 18-49 yaş arası çiftçilerin oranı %52.4 50-64 yaş arası olan çiftçilerin oranı %36.8, 65-90 arası olan çiftçilerin oranı ise %10.8’dir. Araştırma bölgesinde çoğunlukla tarımda aktif olarak çalışan çiftçilerin yaş aralığının 18-49 yaş arasında olduğu söylenebilir.

3.1.3.Eğitim

Eğitim insan kaynağının geliştirilmesi için bireylerin donanımlarının artırılmasıdır. Bilgi, becerileri ile yetkin bireyler haline gelme, toplumsallaşma, insanın kendi kendini idame

ettirebilme, etik davranma vb bireyin tüm niteliklerinin geliştirilmesiyle daha verimli ve üretken olması eğitim yoluyla daha kaliteli duruma gelmektedir. Dolayısıyla eğitilmiş bireylerin daha bilinçli ve etkin bir şekilde tüm konulara yaklaşımı da farklı olacaktır. Sosyal güvenlik konusunda da aynı şekilde eğitimle birlikte sorgulama, düşünme, karar verme ve uygulama yönlerinde farklılık beklenmektedir. Bu doğrultuda araştırma kapsamında incelenen çiftçilere yön veren eğitim düzeyleri belirlenmiş ve toplanan verilerle elde edilen sonuçlar Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3. Eğitim durumu

Table 3. Education status

Eğitim durumu	Çiftçi sayısı	Oran (%)
Okur-yazar olmayan	6	2.4
İlkokul	144	57.6
Ortaokul	51	20.4
Lise	45	18.0
Üniversite	4	1.6
Toplam	250	100.00

Anket yapılan çiftçilerin okur-yazar olmayanlarının oranı %2.4, ilkokulu mezunu oranı %57.4, ortaokul mezunu oranı %20.4, lise mezunu oranı %18, üniversite oranı ise %1.6'dır. Bu sonuçlardan yola çıkarak çiftçilerin eğitim durumunun düşük seviyede olduğu gözlenmektedir.

3.1.4. Çiftçilerin Toplam Aylık Gelirleri ve Aylık Ortalama Harcamaları

Asgari ücret 1 Ocak 2018 tarihi itibarıyla brüt 2.029-TL, net 1.603-TL olarak belirlenmiştir. Asgari ücret aile ve yemek yardımıyla beraber 1.709,67-TL civarındadır (Anonim, 2018d). Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (TÜRK-İŞ) tarafından 2018 yılı Şubat ayında yapılan araştırmaya göre bir işçinin düzenli bir hayat sürdürebilmesi için yapması gereken harcama tutarı 2.022,08-TL olarak hesaplanmıştır. Dört kişilik bir ailenin sağlıklı, dengeli ve yeterli beslenebilmesi için yapılması gereken gıda harcaması tutarı 1.636,59-TL gıda harcaması ile birlikte giyim, konut (elektrik, su, yakıt) ulaşım, eğitim sağlık ve benzeri ihtiyaçlar için yapılması zorunlu diğer aylık harcamalarının toplam tutarı (yoksulluk sınırı) ise 5.330,93-TL olarak belirlenmiştir (Anonim, 2018e). Çalışmada araştırma bölgesindeki çiftçilerin aylık gelir dağılımı Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 4. Gelir dağılımı (Aylık -TL)

Table 4. Income distribution (Monthly-TL)

Gelir (TL)	Çiftçi sayısı	Oran (%)
1-500	12	4.8
501-1000	54	21.6
1001-1500	77	30.08
1501+	107	42.8
Toplam	250	100.00

Tablo 4'de görüldüğü gibi araştırma bölgesindeki çiftçilerin tarımsal faaliyetlerinden elde ettikleri aylık gelir dağılım oranlarına bakıldığında, 1-500 TL arası aylık geliri olanların oranı %4.8, 501-1000 TL olanların oranı %21.6, 1001-1500 TL olanların oranı %30.8 iken 1501+ TL ve üzeri olanların oranı %42.8'dir. Gelir düzeylerinde meydana gelen olumsuz

bir durum aynı zamanda tüketim toplumunun bir parçası olarak bu kesimin tüketici davranışları ve tutumlarını etkileyen önemli faktörler olarak ortaya çıkmaktadır. Tüketici profilini belirlemeye yönelik yapılan çalışmalar bu durumu ortaya koymuş bulunmaktadır (Kızılaslan, Göktolga ve Kızılaslan, 2008; Kızılaslan ve Nalinci, 2013; Kızıloğlu, Kızılaslan ve 2013; Onurlubaş, Yılmaz, Doğan ve Kızılaslan, 2015; Kızılaslan ve Nalinci, 2013; Kızılaslan, 2019).

Çiftçilerin aylık ortalama geliri ise 1884 TL'dir. Araştırma bölgesindeki çiftçilerin aylık toplam harcama dağılımı ise; Tablo 5'de verilmiştir.

Tablo 5. Harcama dağılımı (Aylık -TL)

Table 5. Expenditure distribution (Monthly-TL)

Harcama (TL)	Çiftçi sayısı	Oran (%)
1-500	34	13.6
501-1000	95	38.0
1001-10.000	121	48,4
Toplam	250	100.00

Tablo 5'de görüldüğü gibi araştırma bölgesindeki çiftçilerin aylık toplam harcamaları incelenmiştir. Buna göre; 1-500 TL arasında aylık toplam harcaması olanların oranı %13.6, 501-1000 TL arasında olanların oranı %38, 1001-10.000 TL arasında olanların oranı ise %48.4'tür. Çiftçilerin aylık gelir ve harcamalarına bakıldığında çoğunluğunun Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun (TÜRK-İŞ) belirlediği yoksulluk sınırı altında yaşamlarını sürdürdükleri söylenebilir. Çiftçilerin aylık ortalama harcaması ise 1379 TL'dir.

3.1.5. Arazi Miktarı ve Tarımsal Faaliyetler

Türkiye'deki tarımsal arazi miktarında Cumhuriyetin ilk yıllarından 1990'lı yılların başına kadar önemli artış yaşanmıştır. Nüfus artışı ve tarımsal mekanizasyonda yaşanan gelişmelere bağlı olarak bu dönemde Türkiye'nin elverişli arazilerinin tamamının tarımsal üretime açıldığı görülmektedir. Bundan sonraki süreçte ise tarım yapılan arazi miktarında daralma yaşanmıştır (Anonim, 2014a). Ekilebilir tarımsal arazi varlığının artması üretimin ve gelirin de artmasını beraberinde getirmektedir. Çiftçilerin arazi varlığı Tablo 6'da düzenlenmiştir.

Tablo 6. Arazi varlığı (da)

Table 6. Land asset (decare)

Arazi Miktarı	Çiftçi sayısı	Oran (%)
1-50	195	78.0
51-100	48	19.2
101-150	4	1.6
151+	3	1.2
Toplam	250	100.00

Araştırma bölgesinde anket yapılan çiftçilerin arazi varlığına bakıldığında 1-50 dekar arasında araziye sahip olanların oranı %78, 51-100 dekar arasında olanların oranı %19.2, 101-150 dekar

arasında olanların oranı %1.6 iken, 150 dekar ve üzeri olanların oranı ise %1.2'dir. Büyük oranda küçük arazi varlığına sahip çiftçilerin yoğunlukta olduğu görülmektedir.

Ayrıca anket yapılan bölge çiftçilerinin tarımsal faaliyette bulunduğu zaman dilimleri de sorulmuş, tarımsal faaliyetin başladığı ve bittiği aylara göre yıl içinde 1. aydan başlayıp 6. aya kadar faaliyet yapanların oranı %16 iken, 5. aydan başlayıp yıl sonuna kadar faaliyet yapanların oranı %84 olarak hesaplanmıştır.

Araştırma bölgesindeki çiftçilerin tarımsal faaliyetlerinin dağılımına bakıldığında tarla bitkileri üretimi yapanların oranı %52, bahçe bitkileri üretimi yapanların oranı %27.2, hayvansal üretim yapanların oranı %18.8, arıcılık yapanların oranı %1.2 ve su ürünleri üretimi yapanların oranı %0.8'dir. Buna göre çiftçilerin tarla bitkileri üretimini yoğun bir şekilde yaptığı söylenebilir.

3.2. Sosyal Güvenlik Uygulamaları ve Genel Sağlık Sigortasına Katılım

Sosyal güvenlik, bir dizi kamu önlemi ile hastalık, doğum, iş kazası, işsizlik, iş göremezlik, yaşlılık, ölüm gibi nedenlerle ortaya çıkabilecek ekonomik ve sosyal rahatsızlıklara karşı toplumun kendi kendini korumasıdır. Karşılaşılan bu sorunlar bireyin gelirinin azalması ve/veya giderlerinin artmasına neden olmaktadır. Çalışma gücünü olumsuz yönde etkileyen hastalık, yaşlılık ve sakatlık gibi fizyolojik riskler ile çalışma gücünü etkilememekle birlikte onun kullanımı önleyen işsizlik bu türden risklerdir. Bu risklerle karşılaşan birey, geçici ya da sürekli olarak gelirden yoksun kalmakta, ekonomik güvensizlik ortamına itilmektedir. Bu nedenle sosyal güvenlik politikalarının temelini ekonomik, sosyal ve fizyolojik risklerin bireyler üzerindeki etkilerini giderme çabaları oluşturmaktadır (Güvercin, 2004).

Toplumun birçok kesimleri uygulamadaki bazı eksikliklerine rağmen sosyal güvenlik sistemlerinin koruyucu şemsiyesi altına alınırken, en kalabalık kesimi oluşturan tarım kesimi bu yasalardan ancak sınırlı bir biçimde yararlanabilmektedir. Mevcut sosyal güvenlik olanaklarından çiftçiler yeterince yararlanamadığı gibi, 2926 sayılı "tarımda kendi ad ve hesabına çalışanlar sosyal sigortalar kanunu" ile bu kesime getirilen olanaklarda oldukça yetersiz kalmış olup, 3.1 milyon işletme sahibi çiftçi ailesinden ancak 1.01 milyonu BAĞ-KUR tarım sigortası kapsamındadır (Gülçubuk ve ark., 2005).

Sürekli ve düzenli bir gelire sahip olmayan tarım kesiminin devlet destekli sosyal güvenceye kaydı olmayanların herhangi bir sosyal güvenlik hizmeti alamadığı, kayıtlı olanların ise primlerini düzenli ödeyemedikleri için sosyal güvenlik uygulamalarından faydalanamadığı bilinmektedir. Bu nedenle tarım kesiminde kayıt dışılık fazladır.

Tarım kesimine ait Tokat ili ve Türkiye'de kayıtlı çiftçi sayısı Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7. Sosyal güvenlik sistemine kayıtlı tarım kesimindeki kişi sayısı
Table 7. The number of people in the agricultural sector registered in the social security system

İl ve Ülke	Tarım SSK	Tarım Bağ-Kur	Genel
	2925 Sayılı Kanun	2926 Sayılı Kanun	
Tokat	2774	49 345	52 119
Türkiye	335 921	1 371 217	1 707 138
Genel (%)	0.82	3.59	3.05

Anonim, 2018b. Kurumsal İstatistik Raporu. <http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/istatistik>.

Sosyal Güvenlik Kurumu 2018 yılı istatistik verilerine göre Türkiye’de toplam Tarım SSK’ya kayıtlı sigortalı sayısı 335 921, Tokat ili toplam Tarım SSK’lı sayısı ise, 2774 olup, Türkiye geneli oranı % 0.82’dir. Tarım Bağ-kur’a kayıtlı toplam sigortalı sayısı 1 371 217 iken, Tokat ilindeki Tarım Bağ-kur’lu sayısı 49 345 olup, Türkiye geneli oranı %3.59’dur. Ayrıca toplamda Türkiye geneli sigortalı sayısı 1 707 138, Tokat ili toplam sigortalı sayısı ise 52 199’dur. Türkiye geneli oranı ise, %3.5’tur. Türkiye ve Tokat genelinde Tarım Bağkur’lu sigortalı sayısının Tarım SSK’ya göre oldukça fazla olduğu gözlenmektedir.

Tarım Bağ-kur 5510 sayılı Kanun gereğince uygulanan bir sigortalılık statüsüdür. Bu sigorta türüne tarımsal faaliyette bulunanlardan ziraat odalarına kayıtlı olanlar, ziraat odalarının bulunmadığı yerlerde ise tarım il/ilçe müdürlüklerine kayıtlı olanlar tabidir. Tarım SSK 2925 sayılı Kanun gereğince uygulanan bir sosyal güvenlik statüsüdür. Bu sigorta türüne hizmet akdi ile bir işverenin yanında çalışan tarım sektörü işçileri tabidir.

Çalışmada araştırma bölgesindeki çiftçilerin sosyal güvenceye kayıt durumları Tablo 8’de oluşturulmuştur.

Tablo 8. Sosyal güvenlik sistemine kayıtlı çiftçi sayısı

Table 8. The number of farmers registered in the social security system

Sosyal güvenlik durumu	Çiftçi sayısı	Oran (%)
Tarım Bağ-Kur	219	87.6
Tarım SSK	31	12.4
Toplam	250	100.00

Ankete katılan çiftçilerin sigortalılık durumu dağılımlarına bakıldığında; Tarım Bağ-Kura kayıtlı çiftçilerin oranı %87.6 iken, tarımda süresiz çalışanlar (Tarım SSK) kanununa kaydı olanların oran %12.4’tür.

Araştırma bölgesindeki çiftçilerin kredi borçları olup olmadığı sorulmuştur. Bankalara kredi borcunun olduğunu söyleyen çiftçilerin oranı %43.6 iken, kredi borcu olmayanların sayısı ise %56.4’tür. Aynı zamanda bankalardan aldıkları kredilere karşı kredi borçları bitinceye kadar yapılan hayat sigortası ile ilgili bilgi sahibi olup olmadıkları sorulmuş ve Tablo 9 oluşturulmuştur.

Tablo 9. Hayat sigortası ile ilgili bilgi durumları

Table 9. Information situations regarding life insurance

Bilgi durumu	Çiftçi sayısı	Oran (%)
Evet	40	36.7
Hayır	69	63.3
Toplam	109	100.00

Çiftçilerin bankalardan aldıkları kredilere karşı kredi borçları bitinceye kadar yapılan hayat sigortasıyla ilgili bilgisi olanların oranı %36.7, bilgisi olmayanların oranı ise %63,3’tür.

Araştırma bölgesindeki çiftçilerin bankalardan alınan kredilere karşı kredi borçları bitinceye kadar yapılan hayat sigortası ile ilgili bilgi sahibi olma durumları ile eğitim durumları

arasında bağımlılık olup olmadığının araştırılması amacıyla khi-kare testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda, çiftçilerin eğitim durumlarıyla bankalardan alınan kredilere karşı kredi borçları bitinceye kadar yapılan hayat sigortası ile ilgili bilgi sahibi olma durumları arasında ilişki olduğu belirlenmiştir. Çiftçilerin eğitim düzeyi arttıkça bankalardan alınan kredilere karşı hayat sigortası ile ilgili bilgi alma durumunda da artış olduğu gözlenmiştir. Aradaki ilişki istatistiksel olarak önemlidir ($p < 0.05$).

Araştırma bölgesinde sosyal güvenceye kaydı olan ve primleri kendileri ödeyen çiftçilere prim borçları sorulmuş ve Tablo 10 oluşturulmuştur.

Tablo 10. Çiftçilerin prim borç durumu

Table 10. Farmers' premium debt status

Borç durumu	Çiftçi sayısı	Oran (%)
Prim borcu olan	109	55.6
Prim borcu olmayan	87	44.4
Toplam	196	100.00

Tablo 10'da görüldüğü gibi, araştırma bölgesinde primlerini kendi ödeyen çiftçilerin %55.6' sının prim borcu var iken, %44.4'ünün prim borcu yoktur. Çiftçilerin aylık gelir durumlarına bakıldığında prim borcu olmayanların oranı yüksek gibi görünebilir ancak prim borcu olmayanların oranının %44.4 olması anket çalışmasının yapıldığı dönemde 7143 sayılı Kanun kapsamında yapılandırma dönemi olması ve sigortalıların üretim faaliyetlerinden elde ettikleri kazançlarla borçlarını ödeme imkanlarının bulunduğu bir döneme denk gelmesinin bu oranı etkilediği söylenebilir. Ayrıca 54 çiftçi emekli olduğunu beyan ettiğinden, soru sadece emekli olmayan, diğer bir deyişle prim ödeme yükümlüsü olan 196 kişi üzerinden değerlendirilmiştir.

Araştırma bölgesindeki çiftçilerin toplam aylık gelirleriyle prim borç durumları arasındaki ilişkinin birbirine bağımlı olup olmadığının araştırılması amacıyla yapılan Khi-kare testine göre ilişkinin anlamlı olmadığı belirlenmiştir ($p > 0.05$).

5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası kanununa göre, 60 günden fazla prim ve prime ilişkin her türlü borcu olanların sağlık hizmetinden faydalanması mümkün değildir (Anonim, 2014b). Ayrıca ödenmeyen her ay primi için gecikme faizi uygulanmaktadır. Bu bağlamda çiftçilerin primleri düzenli ödeyip ödemedikleri incelenmiştir.

Araştırma bölgesinde prim ödeme yükümlüsü olan 196 çiftçiden primlerini düzenli ödeyenlerin oranı %38.8, düzenli ödeyemeyenlerin oranı ise %61.2'dir. Primlerini düzenli ödeyemeyen ve hayır cevabını veren çiftçilere neden düzenli ödemedikleri sorulmuştur. Çiftçilerin primlerini düzenli ödeyememe nedenleri içerisinde genel olarak %69.2'sinin aylık gelirinin yeterli olmadığından, %30.8'inin de ödemediği krediler veya diğer borçlarından dolayı olduğu ortaya çıkmaktadır.

Araştırma bölgesindeki çiftçilerin toplam aylık gelirleriyle primlerini düzenli ödeyip ödeyememeleri arasında yapılan Khi-kare testi sonucunda, anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Buna göre çiftçilerin aylık gelir artışına bağlı olarak primlerini düzenli ödeme oranı artmaktadır. Aradaki ilişki istatistiksel olarak önemlidir ($p < 0.05$).

Çiftçilerin ödemek istediği veya ödeyebileceği prim tutarını bulmak için, primlerini düzenli ödeyemeyen ve prim borcu olan çiftçilere primleri yüksek bulup bulmama durumu araştırılmıştır.

Araştırma bölgesinde ödediği primleri yüksek bulan çiftçilerin geneldeki oranı %77.6 iken, yüksek bulmayan çiftçilerin oranı ise %22.4'tür. Toplam aylık gelirleriyle ödedikleri primi yüksek bulup bulmamaları arasındaki ilişkinin birbirine bağımlı olup olmadığının araştırılması amacıyla khi-kare testi yapılmış ve istatistiksel açıdan anlamlı ilişkinin olduğu belirlenmiştir ($p < 0,05$).

2018 yılı Tarım/çiftçi iş kolundaki prim tutarı indirimsiz 583.48-TL'dir. Düzenli ödeme ve borçsuzluk halinde ise; %5 teşvik indirimi ile ödenecek prim tutarı 498.91-TL olarak hesaplanmaktadır (Anonim, 2018f).

Ödedikleri primleri genel olan yüksek bulduklarını ifade eden çiftçilere ne kadar prim ödemek istedikleri sorulmuştur. Çiftçilerin ödemek istediği aylık prim miktarının 200- 250 TL arasında olmasını isteyenlerin oranı %36.9, 100-150 TL arasında olmasını isteyenlerin oranı %29.7, 300-350 TL arasında olmasını isteyenlerin oranı %19.5, hiçbiri diyenlerin oranı ise %13.9'dur. Buradan araştırma bölgesindeki çiftçilerin yasada belirlenen sosyal güvenlik prim tutarını çok buldukları ve ödeyecek güçte olmadıkları görülmüştür.

Araştırma bölgesindeki çiftçilerin devletin uyguladığı sosyal güvenlik politikalarından memnun olanların toplamdaki oranı %69.2 iken, memnun olmayanların toplamdaki oranı ise %30.8'dir. Hayır cevabı veren çiftçilere nedenleri sorulmuştur.

Aylık gelirene göre primleri yüksek bulanların oranı %42.9, ödenemeyen prim borçlarından dolayı sağlıktan faydalanamayanların oranı %32.5, hepsini seçenlerin oranı %14.2, yol, tedavi gibi sağlık ödemelerini zamanında alamadığını ifade edenlerin oranı %3.9, sağlık aktivasyon ve provizyon sistemlerinin düzenli çalışmadığını söyleyenlerin oranı %3.9 ve diğer seçeneğini seçenlerin oranı ise %2.6'dır. Diğer seçeneğini seçenler ise emeklilik şartlarının çiftçilerin emekli olmalarını zorlaştırdığı düşüncesiyle devletin uyguladığı sosyal güvenlik politikalarından memnun olmadıklarını dile getirmişlerdir.

Araştırma bölgesindeki çiftçilerin eğitim durumlarıyla devletin uyguladığı sosyal güvenlik politikalarından memnun olup olmama durumlarının bağımlı olup olmadığının araştırılması amacıyla khi-kare testi yapılmış ve aradaki ilişkinin anlamlı olmadığı belirlenmiştir ($p > 0.05$).

4. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada, Tokat ilindeki çiftçilerin kamu sigortalarından faydalanma durumu ve düşünceleri araştırılmıştır.

Yapılan çalışmada ekonomik durumu iyi olmayan çiftçilerin sosyal güvenlik uygulamalarından ve genel sağlık sigortasından tam anlamıyla faydalanamadığı gözlenmiştir. Aynı zamanda çiftçilerin eğitim seviyelerinin düşük olması nedeniyle devletin desteklediği sigortalar hakkındaki bilgi seviyelerinin yeterli olmadığı saptanmıştır.

Çiftçilerin devlet sigortası uygulamalarından memnuniyet durumuna bakıldığında yaklaşık %70'tir. Memnun olmayanlar aylık gelirlerine göre ödenen primleri yüksek bulmaktadır.

Çiftçiler sigortalı olduğu süreler boyunca her ay primlerini düzenli ödemeleri gerekmektedir. Ödeme yapamadıklarında sağlıktan faydalanamamaktadır. Bunda tarım sektöründe çalışanların prim ödeme alışkanlığı ve sosyal güvenlik bilinci olmaması kadar, gelirleriyle giderleri arasında dönemsel farklılıkların bulunması da etkilidir. Ürün verimliliği mevsimsel koşullara bağlı olan pazarlama olanakları sınırlı olan çiftçiden her ay prim ödemesini beklemek gerçekçi bir yaklaşım olmamaktadır.

Devlet tarafından prim ödeme kolaylığı, esnek ödeme zamanı, bilinç oluşturmaya yönelik yetişkin eğitimleri, prim ödeme alışkanlığının oluşturulmasına yönelik zamanlamalar, prim ödeme dönemi farklılıkları gibi alternatif çözümler üretilmesi primlerini düzenli yatıramayan ya da sosyal sigortalardan faydalanmayan çiftçilerin mağduriyetine bir önlem olarak düşünülebilir. Tarım ve Orman Bakanlığı, Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı koordineli çalışarak prim miktarlarını ve ödeme zamanlarını kişiler bazında düzenleyebilir.

Toplumda sosyal güvenlik bilincinin oluşturulması önemli konulardandır. Tüm yasal düzenlemelerin çiftçilerin görüşleri temel alınarak oluşturulması çiftçi aidiyetinin oluşmasını da beraberinde getirebilir. Çiftçilerin sosyal güvenliğinin finansmanına yüksek oranda devlet katkısı sağlanmalı tarımla uğraşanların gelir düzeylerinin yükseltilmesine yönelik önlemler alınmalı ve destekler artırılmalıdır.

5. Kaynaklar

- Anonim, 2014a. Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018. http://tarim.kalkinma.gov.tr/wp-content/uploads/2014/12/Tarim_Arazilerinin_Surdurulebilir_Kullanimi_Calisma_Grubu_Raporu.pdf. Ankara. (08.12.2018).
- Anonim, 2014b. Prim borcu olan Bağkurlunun Sağlıktan Yaralanma Şartı. <https://www.sgkrehberi.com/haber/5886/prim-borcu-olan-bag-kur-lu-saglik-hizmeti-alabilir-mi.html>. (09.12.2018).
- Anonim, 2018a. Resmi Gazete. <http://www.mevzuat.gov.tr/Kanunlar.aspx>. (03.12.2018).
- Anonim, 2018b. “Kurumsal İstatistik Raporu <http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/istatistik>. (17.12.2018).
- Anonim, 2018c. Örneklem, Örneklem Yöntemleri ve Örneklem Büyüklüğünün Belirlenmesi. <https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php>. (02.12.2018).
- Anonim, 2018d. Asgari Ücret. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. <https://www.csgb.gov.tr/basimusavirligi/news/asgari-ucet-2018-yili-icin-brut-2-bin-29-lira-net-bin-603-lira-olarak-belirlendi/> (08.12.2018).
- Anonim, 2018e. Açlık ve Yoksulluk Sınırı. <http://www.turkis.org.tr/SUBAT-2018-.ACLİK-ve-YOKSULLUK-SINIRI-d14721>. (08.12.2018).
- Anonim, 2018f. 2018 Bağkur Primleri. <http://iskanunu.com/haberler/2018-bagkur-primleri/>. (09.12.2018).
- Başpınar, S., 2014. Hukuk Devleti İlkesi Bağlamında Sosyal Güvenlik Hakkı. Melikşah Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 3, Sayı 2, 11-28.
- Bilgin, C., 2014. İnsan Kaynakları Yönetiminde Sosyal Güvenlik ve İş Kanunu Uygulamaları. (Yüksek Lisans Tezi). Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İnsan Kaynakları Bölümü. İstanbul.
- Gülçubuk, B., Şengül, H., Aluftekin, N., Kızılaslan, N. ve Kılıç, M. 2005. Tarımda İstihdam Sosyal Güvenlik Uygulamaları ve Kırsal Yoksulluk, Türkiye Ziraat Mühendisliği VI.Teknik Kongresi, Cilt:2, 1173-1196, Ankara.
- Güvercin, C. H., 2004. Sosyal Güvenlik Kavramı ve Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Tarihçesi. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası. Cilt 57 Sayı:2, 89-95.
- Karadeniz, O., 2006. Türkiye’de Çiftçilerin Sosyal Güvenliği ve Sosyal Güvenlik Reformunun Çiftçiler Üzerine Olası Etkileri. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 8, Sayı 4, 91-127.
- Kızılaslan, N., Tanrıvermiş, H. ve Gürler, A.Z., 1994. Türkiye’de Tarım Sigortaları Uygulaması ve 1981-1993 Dönemindeki Gelişmelerin Analizi, Türkiye 1. Tarım Ekonomisi Kongresi, Cilt:1, 139-151, İzmir.

- Kızılaslan, N., 2006. Agricultural Information Systems: A National Case Study, *Library Review*, 55(8), 497-507.
- Kızılaslan, N. 2016. Ailenin Sosyo-Ekonomik Düzeyinin Çocuğun Beslenmesine ve Ağırlık Yönetimine Etkisi. *Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi*, (12):25-30.
- Kızılaslan, N., 2019. An Analysis of Factors Affecting Fish Consumption in a Healthy and Balanced Nutrition *Asian Journal of Clinical Nutrition*, 11(1):9-16.
- Kızılaslan, N. and Kızılaslan, H., 2007. Need For Reorganization in Agricultural Extension Services in Turkey, *Journal of Applied Sciences Research*, 3(8), 770-780.
- Kızılaslan, H., Gökalp, Z.G. ve Kızılaslan, N., 2008. An analysis of the factors affecting the food places where consumers purchase red meat”, *British Food Journal*, 110(6):580-594.
- Kızılaslan, H., ve Nalinci, S. 2013. Amasya İli Merkez İlçedeki Hane halkının Kanatlı Eti Tüketim Alışkanlıkları ve Kanatlı Eti Tüketimini Etkileyen Faktörler. *Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi*, (6):1-18.
- Kızılaslan, H., ve Nalinci, S. 2013. Amasya ili merkez ilçedeki hane halkının balık eti tüketim alışkanlıkları ve balık eti tüketimini etkileyen faktörler. *Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi*, (5): 61-75.
- Kızıloğlu, R., Kızılaslan, H. ve Dölek, G., 2013. “Ekolojik Yumurta ile Endüstriyel Yumurta Tüketim Tercihlerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma: Tokat ili Merkez Örneği”, *Alınteri*, 24(1):20-28.
- Onurlubaş, E., Yılmaz, N., Doğan, H. G., ve Kızılaslan, H. 2015. A research on red meat consumption and preferences: a case study in Tekirdağ Province. *Turkish Journal of Agriculture-Food Science and Technology*, 3(6):466-471.
- Şenocak, H., 2009. Sosyal Güvenlik Sistemini Oluşturan Bileşenlerin Tarihi Süreç Işığında Değerlendirilmesi. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Sayı 56.